

postane v ciklusu Nosečnica edina in obvladujoča moč, moč ljubezni, ženska, nepričakovan in edini kult. Osamljenemu, negotovemu človeku, nihajočemu med ljubeznijo in obupom, pomeni ljubezen pomiritev. Ženska postane del lastne eksistence, drugi jaz, dvojniki, združevanje dvoje bitij v eno. Konec cikla razbije vzpostavljeno enotnost. Razvojni lok: iz samostojne, komaj samozavedajoče se eksistence, prek občutja ljubezni do njenega razkroja, je jasen, izteka se v zadnji cikel zbirke.

Vene žarijo, zadnji cikel zbirke, vrača človekovo eksistenco začetnemu stanju tesnobnih muk, ko ostaja po hitro prehojeni poti samo spomin, privid doživetelega in želja po vrnitvi, nostalgija. Rešitev lastne eksistence ostaja v novih pričakovanjih.

Razvojni lok zbirke tekstov Stekleni vihar je kljub bogati metaforiki, s katero Nevin Birsa upovedeni svet antropomorfizira, jasno spoznaven: osamljena eksistenca v iskanju lastnih trdnih temeljev, umik pred realnim svetom, pristajanje nanj v prebujenju ljubezni in ob propadu ljubezni upanje, nova pričakovanja. Kar je v tekstih Nevina Birse novo, je prav gotovo neke vrste elektronski inventar, znan že iz zbirke Elektronke v očeh (1970). Zdi se, da je avtor zgradil z njim samostojen svet, še vedno antropomorfiziran, z lastnim načinom življenja, kar je avtorjeva posebnost. Z njim dodaja avtor že tako široki leksiki tovrstnih tekstov še svoj poseben del. Nemara je prav ta lastnost najbolj avtorjeva posebnost, ob že znanih in ubesedenih ontoloških problemih.

JANEZ STREHOVEC, PEKEL IN PESEM O MENI

Pesniški prvenec Janeza Strehovca obsega najprej dva daljša cikla Pekel in Pesem o meni, nato še sedem Decembrsko-januarskih pesmi in ponovno

cikel Lepota in smrt. Težišče zbirke je na prvih dveh ciklih, sestavljalcih naslova zbirke.

Cikel Pekel, razdeljen na pet delov, se začne z izrazito zvočnoritmičnimi elementi, z rimo in drugimi glasovnimi figurami, ne da bi za orkestracijo glasov prodrla pomenska, sporočilna plast cikla. Šele na sredi prvega dela ustavi zvočno igro besed prvi določnejši stavek, določevalec lirskega subjekta: jezno znotraj jaza sem v vrtenje vklejen. / Nisem sam v sebi: brate imam in sestree. / Pa še kup bratrancev, sestričen in mater nosim. / Z njimi se pripravim, skupaj po svetu blodim (str. 10). Ta popolnoma določni vložek brez smiselne povezave s kompozicijsko igro drugih vrstic, besed z zvočno ritmično funkcijo odpira polarnost celotnega cikla. Na eni strani prevladuje izrazno, esteticistično prizadevanje, ne da bi mogli prepoznati v metaforičnih kopičenjih položaj subjekta: zdi se, da ostaja igra jezika edini avtorjev namen. Drugi pol pomeni doživljanje samega lirskega subjekta: igra besednih in zvočnih figur postane doživljajska, skoraj filozofsko reflektivna. Osrednji problem cikla postaja problem človekove vesti in zavesti, volje srca in razuma v medsebojnih spopadih. Avtor motiv spreminja iz čistega sporočila, na primer: vest zase ve in veruje v svojo zavest / kako čudno pekoča je moja vest? / Kako se moja zavest šibi pred bičem vesti / ... v metaforično variacijo. Elementi metaforičnih variacij vesti, zavesti, srca, razuma so navidezni subjektivi sorodniki: mali bratec, mala sestra, decembrska mama, veliki brat, sedma sestra, enajsti bratranec ... Sorodstvene vezi postanejo metafora subjektivih obrambnih mehanizmov, razklanosti lastnega jaza: njihov prvotni pomen je razvrednoten in skrčen na zgolj pozitivno funkcijo spremljevalnih, dopolnjujočih

Janez Strehovec, Pekel in Pesem o meni (Obzorja Maribor 1973, opremil Andrej Habič, str. 51)

elementov edinega ubesedenega jaza, v prvi osebi. Lirski subjekt, izpovedovalec resnic o svojem mestu v svetu, v odnosu svet posameznik, prekinja z metaforiko zabrisano ontološko problematiko s sodbami o svojem lastnem položaju v svetu: Nobene živosti še nisem od življenja imel. / Zdaj v sebe hočem, svoje kraljestvo hočem: Bit si hočem zbrati/, moč v slast nabrati. (str. 13, 14). Položaj lirskega subjekta v ubesedenem svetu je negotov, ambivalenten: na eni strani prevladuje strah, vest, dobrota, morala, osveščena zavest..., na drugi naravna spontanost, nagon, zlo, samota. Ubesedeni jaz se pogreza v sanje, v prostor sanjskih figur, v »nadjaz in podjaz«. V podzavestnem sanjskem izbruhu metaforičnih figur se razkriva celoten pregled trenutnih stanj, uvidenje razmerij sveta in vrste posameznikov v njem. Sanjske figure se kopičijo brez urejenega logičnega zaporedja, vendar jim daje avtor skupno funkcijo: Vse, kar se mi prikaže, kaže mojo vojsko v svetu. / Kjer se kaj dogodi, so njih boreči boji v poletu. / Vsi si zase orjejo svetne krajine. / Po svoji podobi upodabljajo krajinske doline / ... Zaključek Pekla pomeni naselitev večnega besa in ognja v subjektovem jazu. Pekel postaja simbol nemirne eksistence, ambivalentne, refleksivne, ki ne najde notranjega miru. Ubeseditev lirskega jaza, razpetega med biti in bistvom, med spoznanjem lastne eksistence in odsotnostjo njenega trdnega smisla, je v Peklu sicer prekrita z ekspresivno metaforiko, ki v posameznih odlomkih prehaja celo v čisto glasovno-ritmično nizanje besed in besednih zvez, vendar ne zakriva vrste čistih sodb, natančnih določevalcev subjektovega položaja v svetu.

Drugi cikel, Pesem o meni, zmanjšuje artistično funkcijo tekstov. Metaforika izgublja poprejšnjo ekspresivno moč, nadomešča jo vedno bolj očitna ontološka problematika, problem eksistence lirskega subjekta v svetu. Ubesedeni subjekt si postavi za cilj namiš-

ljeno podobo o sebi: sanjska podoba postaja transfer lastnih želja in misli, kraljestvo neresničnosti, odsev spomina. Subjektova prizadevanja hočejo premagati neskladnost sanj in resnice: »Resnično resna resničnost me z bičem vsega svojega čaka.« (str. 28). Resnica sveta odkriva subjektu svojo pravo podobo, subjekt se ji umika: resnice sveta ne sprejema, ker vanjo ne verjame, ker je fikcija močnejša od resničnosti same in hkrati edino upanje razcepljene, negotove, osamljene eksistence.

»Vesel sem, da sanjska podoba ne zmore do resničnosti. / Kajti tako bi bilo, kot da bi smrt prišla, / kot da bi možnost boja od mene odšla, / če bi tisto, kar hočem, zares postalo, / če bi se na vrhovih obzorja moje potovanje končalo. / Strah me je cilja, strah me je zadnje resnice. / Strah me je osvojene dežele, strah me je popolne pravice. / Ne maram gore, ki je nad gorami. / Ne maram uspeha, ki je nad uspehi. / Ne morem doseči vrha in reči: prispel sem. / Ne morem spoznati skrivnosti in reči: spoznal sem in tu sem. / Ne. Nočem, da bi se uresničila moja sanjska resnica. / Ne. Nočem, da bi del sveta zapečatila moja resnica. / Toda kaj naj naredim? / Naj na najoddaljenejšo barje zbežim? / Naj se na sebe jezim? / Naj se v nič izgubim? / (str. 31). Spoznanje neskladnosti med sanjsko podobo in resničnostjo ni ničesar tragičnega, absurdnega. Absurd bi pomenil skladnost med svetom in človekom. Temeljna razlika šele omogoča eksistenčni boj: cilj, zadnja resnica, doseženost, popolna pravica, uspeh, so možni samo v sanjah, so v resničnosti sami razvrednoteni, brez vrednosti. Absurd bi pomenil možnost prenosa sanjskih uresničenj v realna. Subjektovo zavest, osvobojeno sanjskih vizij, obkroža realen svet: vas, mesto, ženska, lastne eksistencialije: ljubezen, lakota, žeja, utrujenost. Metafizična moč je izničena, ker razpolaga subjekt sam s svojo voljo, razumom,

dejanjem: nad njo ni nikakršne transcendence. Iz neskladja med sanjami in svetom izhaja gola eksistenca. Spoznaje biti brez globljega bistva, smisla sproži igro namena, želja, načrtov, ciljev. Postopek pisanja sam je razvrednoten: Zdaj lahko tu končujočo se pesem končam. / Zdaj lahko pero odložim in se drugam in dalje podam. / In zdaj lahko spet sebe v sanjah zrem. / In zdaj lahko spet zaveso resničnosti podrem. / Kup mojih iger še vedno na mojo voljno slo čaka. / In zdi se, / da moja zavest, vprežena v pesem, spet k njim koraka ... (str. 33).

Cikel *Pesem o meni* pomeni ubesedeni subjekt v polarnost sanj in resničnosti. Njuna neskladnost ni tragična, absurdna, ker jo postopek pisanja sam razvrednoti v igro besed in besednih zvez. Navidezna tragična podoba sveta je potemtakem izničena v igro samo, navidezni ontološki problem nenadoma izgine.

Sedem Decembrsko-januarskih pesmi s posameznimi naslovi (*Kako je z menoj*, *Utripajoče stanje*, *Vulgarno egoistična poema*, *Skrivališča*, *Sotona*, *Negotovi dogodki*, *Zadnja odločitev*) ubesedujejo že znano temo — iskanje subjektovega mesta med sanjami, podzavestjo, realnostjo in igro, iskanje samega sebe. Najbolj »čista« med njimi, skoraj *filozofsko deklarativna* *Vulgarno egoistična poema* prehaja v ekspresionistične, s komaj spoznavnimi miselnimi izpovedmi. Zadnji cikel, *Lepota in smrt*, končuje zbirko. Prvič sta izrečeni besedi *lepota* in *smrt*: *lepota* je v besedi sami, *beseda* postaja edina resnica, *lepota* je resnica besede same. Zato *smrt* ne pomeni konec biti, bivanja subjekta, ampak igro besed samih.

Zbirka *Pekel in Pesem o meni* je dvoplastna: med igro besed in besednih zvez, glasovnih figur, bogate metaforike, ne da bi na videz pomenila kaj več kot spretno estetiziranje, nastaja ubeseditiv ontološke problematike ubesedenega subjekta, lirskega jaza. Iz metaforično zastrte besedne igre preha-

jajo teksti v docela odprte, že skoraj filozofsko-deklarativne. Strehovčev miselni, filozofski del tekstov ni enoten. Iz popolnega pristajanja na svojo lastno sodbo o svetu in subjektovem položaju v njem, prehaja filozofska refleksija v razvrednotenje teh sodb in spoznanj, tako da je nihanje med tezo in igro še bolj očitno. Zdi se, da nastajajo prav zaradi teh nihanj iskanja ravnovesja med besedo kot ritmično-zvočnim sredstvom in pomenskim, sporočilom teze, ideje, izdelani cikli, pri čemer stopata v ospredje *Pekel in Pesem o meni*.

JOŽE OLAJ, PODOBE MINULE VOJSKE*

Jože Olaj se je leta 1968 predstavil s pesniško zbirko *Argonavti*. Tema iskalcev bistva, Kolhide, se je izkazala za brezsmiselno, ker je bistvo slepilo, prevara brez kakršnih koli možnosti uresničitve, vendar se končuje s spoznanjem o nujnosti boja, ne vdaje: navkljub zemlji in nebu (konec cikla *Rumeno oko katedrale*). Sizifovsko nadaljevanje iskanja bistva v resničnejši deželi *Poeidi*, kar lahko razumemo tudi kot deželo poezije, se je začelo z ukazom, (ukaz, nejasno oblikovan / nikomur naslovljen / nikomur namenjen / kdor ga je prestregel s svojim skritim sprejemnikom / ga je moral dešifrirati sam/), obračunom z okoljem, konvencionalnostjo in končalo s spoznanjem nesmisla, praznine sanj, / sedmi dan je svet dovršen / bog obupa nad svojimi sanjami / in se zažene v prepad / sedma pesem je razpad pesmi / ... / sedma pesem je razpad sveta/. Tu nastane *Poeida*, možnost rešitve, edino upanje, čistost poezije, vendar se zapre v zaničkanje eksistencialij, antropocentrizma z napovedjo novega začetka.

* Jože Olaj, *Podobe minule vojske* (DZS Ljubljana 1973, opremil Rudi Španzel, str. 50)